Journal of Spiritual Health

2025, Volume 3, Issue 4
Pages: 550-561
10.30491/JSH.3.4.550

The Relationship between Spiritual Health and the Environmental Behavior of Students

Mohammad Khaksari Haddad [1], Ismaeil Alizadeh [2,3], Maryam Faraji [4*]

[1] *Endocrinology and Metabolism Research Center, Institute of Basic and Clinical Physiology Sciences, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran*
[2] *Department of Vector Biology and Control of Diseases, School of Public Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran*
[3] *Department of Vector Biology and Control of Diseases, Faculty of Public Health, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran*
[4] *Environmental Health Engineering Research Center, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran*

Abstract

Background and Aim: Health has physical, psychological, social, and spiritual dimensions. The environmental behavior of individuals is influenced by various parameters, one of which is spiritual health. Therefore, examining spiritual health as one of the aspects of health can be one of the criteria predicting the environmental behavior of individuals. This study aimed to investigate the relationship between spiritual well-being and environmental behavior in students of Kerman University of Medical Sciences.

Methods: The sample size in this cross-sectional study was 90 students from Kerman University of Medical Sciences in different majors in 2024, selected using a random sampling method. The data collection tool was the spiritual health questionnaire from the Islamic perspective, focusing on four dimensions: belief system, intellectual system, ethics, and lifestyle. Additionally, the environmental behavior questionnaire assessed two dimensions: energy consumption and efficient consumption and standards.

Results: Most of the students participating in the study were female (70%), single (70%), 18 to 30 years old (74%), and undergraduate students (70%). There was no significant difference between the average score obtained in the two dimensions related to environmental behavior (P = 0.08). However, there was a significant difference between the average scores obtained in the three dimensions of the intellectual system, moral system, and lifestyle with belief system (P = 0.001). The total score of environmental behavior and spiritual health were found to have a significant positive relationship (P = 0.03, r = 0.19). The total score of environmental behavior in the target population was 49.51 ± 8.22. Based on the total score of environmental behavior of the participating students, 80% of them had average environmental behavior, 12% had poor behavior, and 8% had appropriate environmental behavior. The spiritual health score in the target population was 97.21 ± 16.70. Based on the total spiritual health score of the participating students, 51% of them had moderate spiritual health and 49% had high spiritual health. Low spiritual health was not observed in the students studied.

Conclusion: According to the results of the study, the students examined exhibited acceptable spiritual health and environmental behavior. A significant positive relationship was found between the total score of environmental behavior and spiritual health. Therefore, strengthening spiritual health by reinforcing religious beliefs, such as contentment, thrift, and gratitude for God-given blessings, can enhance environmental behavior in individuals. Further research is recommended to explore strategies for promoting spiritual health, their implementation, and their outcomes in various age groups.

Keywords: Spiritual Health, Environmental Behavior, Energy Consumption, Optimum Consumption.

*Corresponding author: **Maryam Faraji,** Email: m.faraji@kmu.ac.ir, m_faraji28@yahoo.com

Received: 17 August 2024 **Accepted:** 18 March 2025

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-08]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.550]

مجله سلامت معنوی
دوره ۳، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۳
صفحات: ۵۶۱-۵۵۰
10.30491/JSH.3.4.550

ارتباط بین سلامت معنوی و رفتار زیست محیطی دانشجویان

محمد خاکساری حداد[۱]، اسماعیل علیزاده[۲،۳]، مریم فرجی[۴*]

[۱] مرکز تحقیقات غدد و متابولیسم، پژوهشکده علوم پایه و بالینی فیزیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران
[۲] گروه بیولوژی و کنترل ناقلین بیماریها، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
[۳] گروه بیولوژی و کنترل ناقلین بیماریها، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران
[۴] مرکز تحقیقات مهندسی بهداشت محیط، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران

چکیده

زمینه و هدف: سلامتی دارای ابعاد جسمانی، روانی، اجتماعی و معنوی است. رفتار زیست محیطی افراد تحت تاثیر پارامترهای مختلفی است که یکی از آن‌ها سلامت معنوی است. بنابراین بررسی سلامت معنوی به عنوان یکی از جوانب سلامتی می‌تواند یکی از معیارهای پیش‌بینی کننده رفتارهای زیست محیطی افراد باشد. هدف از این مطالعه بررسی ارتباط بین سلامت معنوی و رفتار زیست محیطی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمان بود.

روش‌ها: حجم نمونه در این مطالعه مقطعی درسال ۱۴۰۳، ۹۰ دانشجوی دانشگاه علوم پزشکی کرمان در رشته‌ها و مقاطع مختلف بود که به روش نمونه‌گیری تصادفی انجام شد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه سلامت معنوی از دیدگاه اسلام در چهار بُعد نظام اعتقادی، فکری، اخلاقی و سبک زندگی و پرسشنامه رفتار زیست محیطی در دو بُعد مصرف انرژی و مصرف بهینه و استانداردها بود.

یافته‌ها: اغلب دانشجویان شرکت‌کننده در مطالعه زن (۷۰ درصد)، مجرد (۷۰ درصد)، ۱۸ تا ۳۰ ساله (۷۴ درصد)، دانشجوی مقطع کارشناسی (۷۰ درصد) بودند. بین میانگین نمره کسب شده در دو بُعد مربوط به رفتار زیست محیطی اختلاف معناداری مشاهده نشد (P = ۰/۰۸). اختلاف معناداری بین میانگین نمره کسب شده در سه بُعد نظام فکری، اخلاقی و سبک زندگی با نظام اعتقادی وجود داشت (P = ۰/۰۰۱). نمره کل رفتار زیست محیطی و نمره کل سلامت معنوی ارتباط مثبت معنادار (P = ۰/۰۳، r = ۰/۱۹) به دست آمد. نمره کل رفتار زیست محیطی در جامعه هدف ۸/۲۲ ± ۴۹/۵۱ به دست آمد. بر اساس نمره کل رفتار زیست محیطی دانشجویان مشارکت کننده، ۸۰ درصد دارای رفتار زیست محیطی متوسط، ۱۲ درصد رفتار ضعیف و ۸ درصد دارای رفتار زیست محیطی مناسب بودند. نمره سلامت معنوی در جامعه هدف ۱۶/۷۰ ± ۹۷/۲۱ به دست آمد. بر اساس نمره کل سلامت معنوی دانشجویان مشارکت‌کننده، ۵۱ درصد دارای سلامت معنوی در حد متوسط و ۴۹ درصد دارای سلامت معنوی در حد بالا بودند. سلامت معنوی در حد پایین در دانشجویان مورد بررسی مشاهده نشد.

نتیجه‌گیری: براساس نتایج مطالعه، دانشجویان مورد بررسی دارای وضعیت سلامت معنوی و رفتار زیست محیطی قابل قبولی بودند. ازآنجایی‌که بین نمره کل رفتار زیست محیطی و نمره کل سلامت معنوی ارتباط مثبت معناداری وجود داشت بنابراین تقویت سلامت معنوی از طریق تقویت باورهای مذهبی از جمله قناعت، صرفه‌جویی و امانتدار بودن نسبت به مواهب خدادادی می‌تواند منجر به اصلاح رفتار زیست محیطی در افراد شود. انجام مطالعات بیشتر در خصوص راهکارهای ارتقای سلامت معنوی، اجرای آن‌ها و بررسی نتایج آن در گروه‌های سنی مختلف پیشنهاد می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: سلامت معنوی، رفتار زیست محیطی، مصرف انرژی، مصرف بهینه.

*نویسنده مسئول: **مریم فرجی.** پست الکترونیک: m_faraji28@yahoo.com, m.faraji@kmu.ac.ir
دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۵/۲۷ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۱۲/۲۸

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-08]
[DOI: 10.30491/JSH.3.4.550]

مقدمه

از مهمترین عناصر زندگی انسان، محیط زیست است. از دیدگاه جهانی، آب و خاک و هوا سه عنصر اصلی محیط زیست انسانی تلقی می‌شوند (۱). محیط زیست شامل منابع طبیعی، منابع انسان ساخت، اقتصاد، فرهنگ، روابط اجتماعی و نظام سیاسی می‌شود. در محیط زیست سالم تمام عوامل در تعادل اکولوژیکی با یکدیگر قرار دارند و این تعادل در محیط‌های طبیعی زمین، مثل آب و خاک و هوا به صورت خدادادی نهفته است. برهمزدن تعادل اکولوژیکی موجب تخریب محیط زیست و ایجاد مشکلات زیست محیطی می‌گردد (۲). از زمان‌های بسیار دور انسان با محیط زیست خود ارتباط پایدار و مستمر داشته است، اما رشد جمعیت، دستیابی به اختراعات علمی و حرکت به سمت جامعه مدرن و صنعتی، زمینه بحران‌هایی را پدید آورده‌اند. در دهه‌های اخیر، افزون بر بحران‌های اقتصادی، اجتماعی، ارزشی و سیاسی که تهدیداتی جدی محسوب می‌شوند، مشکلات و بحران‌های محیط زیستی نیز به فهرست بحران‌های جهانی افزوده شده‌اند (۱). مشکل آلودگی محیط‌زیست امروز جهان، مشکل تنها یک کشور و یا یک قلمرو خاص نیست، بلکه مشکل کل جهان است که دربردارنده مسائل مختلفی مانند آلودگی آب و هوا، فرسایش لایه اوزون، تخریب جنگل‌ها، انهدام گونه‌های گیاهی و جانوری و غیره است. همهٔ این موارد، نتیجه عملکرد انسان است که تحت تأثیر رفتارهای محیط زیستی انسان روی می‌دهد. کشور ما همچون سایر کشورها از مشکلات زیست محیطی مصون نبوده است. بر اساس شاخص عملکرد زیست محیطی سال ۲۰۲۰ ارائه شده از سوی دانشگاه ییلو کلمبیا که ۲۲ فاکتور محیطی چون منابع آب، آلودگی هوا، تنوع زیستی، تغییرات آب و هوایی بررسی شده است، ایران از میان ۱۷۸ کشور مورد مطالعه، در جایگاه ۶۷ قرار دارد. بخش زیادی از آلودگی‌های زیست‌محیطی ناشی از رفتارهای افراد است و در واقع انسان در حکم عامل تأثیرگذار و نیز قربانی این بحران به شمار می‌رود، زیرا نوع برخورد افراد با محیط می‌تواند پیامدهای زیست محیطی متفاوتی داشته باشد. در این خصوص می‌توان از دو گونه رفتار زیست محیطی مسئولانه و یا غیرمسئولانه نام برد. در قرن حاضر، رفتارهای زیست محیطی انسان، به عنوان یکی از مهمترین و تأثیرگذارترین عوامل بر محیط زیست مورد توجه بسیاری از جامعه شناسان محیط زیستی قرارگرفته است. رفتارهای زیست محیطی ضمن اینکه بر بیشتر مسائل و تهدیدات زیست محیطی تأثیر می‌گذارند خود نیز از عواملی تأثیر می‌پذیرند. اکنون مسائل زیست محیطی به اندازه‌ای توسعه پیدا کرده‌اند که قلمرو آن‌ها به مسایل فنی ختم نمی‌شود و عمیقاً دارای مفهوم اجتماعی و دارای ریشه فرهنگی است (۲). رفتار زیست‌محیطی، مجموعه‌ای از کنش‌های افراد جامعه نسبت به محیط زیست و به رفتاری گفته می‌شود که فرد هنگام مواجهه با محیط زیست از خود نشان می‌دهد و این رفتار براساس نظام اجتماعی، شخصیتی و فرهنگی هر فرد متفاوت است. این رفتار می‌تواند مثبت و در راستای حفظ و یا منفی و غیرمسئولانه و در راستای تخریب محیط زیست باشد. رفتار مثبت منجر به کنش آگاهانه و مسئولانه فرد می‌شود (۱).

سازمان جهانی بهداشت برای سلامت ۴ بُعد جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی را بیان می‌کند. سلامت کامل بدون تامین همه این ابعاد حاصل نخواهد شد. لذا سلامت معنوی بُعد چهار سلامتی معرفی شده است. شاخص‌های سلامت معنوی در مولفه‌های سلامت معنوی شامل ارتباط انسان با خدا، با خود، با دیگران و با طبیعت مشخص می‌شود (۳). سلامت معنوی را حسی از ارتباط داشتن با دیگران، داشتن معنی و هدف در زندگی و داشتن اعتقاد و ارتباط با یک قدرت متعالی تعریف کردند (۴). سلامت معنوی از حیطه‌های سلامت است که هم به جسم انسان و سلامت جسمی هم به سلامت روح و روان و افزایش نشاط و امید در انسان می‌پردازد. در دهه‌های متوالی ابعاد سلامتی به ابعاد سه‌گانهٔ سلامت جسمی، سلامت روانی و سلامت اجتماعی تقسیم‌بندی می‌شد. راسل و عثمان پیشنهاد بُعد چهارم سلامت یعنی سلامت معنوی را به‌عنوان یکی از ابعاد مهم سلامت مطرح کرده‌اند. همچنین در آثار بسیاری از بزرگان علم پزشکی درهم‌تنیدگی مفهوم سلامت و معنویت قابل بررسی است. ازاین‌رو، معنویت و مذهب که افراد آن را با عنوان سلامت معنوی و اعمال مذهبی تعبیر می‌کنند با هم همپوشانی و اشتراکات زیادی دارند؛ زیرا هر دو چارچوبی ارائه می‌دهند که از آن طریق می‌توان معنی، هدف و ارزش‌های متعالی زندگی را درک کرد. معنویت نقش مهمی در سلامت روانی و جسمانی افراد به عهده دارد، راهکاری برای مقابله با مشکلات به شمار می‌رود و به‌عنوان نیروی قوی در مرکز زندگی افراد قرار گرفته است و به‌نحوی بر کیفیت زندگی فرد تأثیر دارد. سلامت معنوی بر سلامت روان و بهبود عملکرد اجتماعی افراد تأثیر مثبت دارد (۵). معنویت یک پدیده جهانی بشری است که کل وجود انسان و اتصالشان را به یک وجود برتر شناسایی می‌کند و عامل ادامه زندگی و یافتن معنا و هدف آن است (۶). سلامت معنوی شامل سلامت هر چیز غیرمادی است که مصداق بارز آن روح و همچنین باورها و اعتقادات بشر است که در روح جای دارد (اموری که در ظاهر دنیا دیده نمی‌شود). معنویت ازطریق نگرشی مناسب و ایده‌آل به جهان زمینه را برای آرامشِ روان فراهم می‌سازد و خشنودی و رضایت از زندگی را به دنبال دارد (۷).

رابطه بین سلامت معنوی و رفتار زیست محیطی در مطالعه‌ای در بین ۴۰۰ نفر از جوانان شهر شیراز با نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای توسط پرسشنامه استاندارد و با به‌کارگیری مقیاس‌های رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی بررسی شده است. (۴). در ادامه مطالعات سلامت معنوی و سایر پیامدها بررسی خواهد شد. شیوندی و همکاران در سال ۲۰۲۳ مدل تاب‌آوری بر اساس هدفمندی زندگی و کیفیت روابط با میانجی‌گری سلامت معنوی در مواجهه با شرایط فشار روانی ناشی از کووید-۱۹ را بررسی کردند

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-08]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.550]

(۸). رابطه بین هویت ملی و رفتار محیط زیستی در بین دانشجویان رشته های علوم انسانی دانشگاه شیراز توسط میرفردی و همکاران بررسی شده است (۱). سلامت معنوی دانشجویان پرستاری سال اول و چهارم دانشگاه های علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی و دیدگاه آن‌ها در مورد معنویت و مراقبت معنوی از بیماران توسط فراهانی نیا و همکاران بررسی شد (۶). هاشمی و همکاران تأثیر امید در سلامت معنوی از منظر قرآن و روایات را بررسی کرده‌اند (۷). کرمی و همکاران ارتباط بین کنجکاوی اجتماعی و سلامت معنوی با اضطراب مرگ در ۲۵۰ پرستار را طی همه‌گیری ویروس کرونا در سال ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بررسی کردند (۹). نقش واسطه‌ای سلامت معنوی در ارتباط بین هوش هیجانی و اعتیاد به تلفن همراه بین ۲۵۰ دانش‌آموز پسر دورهٔ متوسطهٔ مدارس دولتی شهرستان اردبیل در سال تحصیلی ۱۳۹۸ توسط اکبری و همکاران بررسی شد (۱۰). تاثیر معنویت بر رشد کودک توسط Smith در مطالعه مروری بررسی شد (۱۱). یک مطالعه مروری جامع با هدف بررسی نقش سلامت معنوی و روانی در بیماران لاعلاج مبتلا به سرطان توسط Lin و همکاران انجام شده است (۱۲).

همانطور که ذکر شد بر اساس بررسی‌های انجام شده در پایگاه‌های علمی مختلف رابطه بین سلامت معنوی و رفتار زیست محیطی در یک مطالعه توسط موحد و همکاران بررسی شده است که با توجه به اهمیت موضوع، محدودیت تعداد مطالعات و محدودیت مطالعه در جمعیت‌های مختلف کاستی موجود در این موضوع به شمار می‌رود. سلامت علاوه بر جنبه‌های جسمانی، دارای ابعاد روانی، اجتماعی و معنوی نیز هست. همچنین، پارامترهای مختلفی بر رفتار زیست محیطی افراد تاثیر می‌گذارد که یکی از آن‌ها سلامت معنوی است. بنابراین بررسی سلامت معنوی به عنوان یکی از جوانب سلامتی می‌تواند یکی از معیارهای تعیین کننده رفتارهای زیست محیطی افراد باشد. لذا بررسی ارتباط بین سلامت معنوی و رفتار زیست محیطی در دانشجویان به عنوان بخشی از جامعه جوان ضروری می‌باشد. لذا هدف از مطالعه حاضر تعیین ارتباط بین سلامت معنوی و رفتار زیست محیطی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمان است.

روش

این مطالعه از نوع مقطعی بود که به صورت توصیفی- تحلیلی در بین دانشجوی دانشگاه علوم پزشکی کرمان در رشته‌ها و مقاطع مختلف با انتخاب تصادفی در سال ۱۴۰۳ انجام شد. حجم نمونه در این مطالعه با استفاده از معادله زیر، ۹۰ نفر به دست آمد:

$$n = \left(\frac{zs}{d}\right)^2$$

n: حجم نمونه

r: ضریب همبستگی بین دو متغیر سلامت معنوی جوانان شهر شیراز و رفتار زیست محیطی به میزان ۰/۳۹ در مطالعه موحد و همکاران (۴).

α = ۰/۰۵

توان آزمون ۰/۹۷۵

متغیر مستقل سلامت معنوی و متغیر وابسته رفتار زیست محیطی بود. ابتدا کد اخلاق از کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی کرمان به شماره IR.KMU.REC.1402.243 دریافت شد. پرسشنامه استاندارد که به صورت الکترونیکی طراحی شده بود در اختیار کلیه دانشجویان دانشگاه قرار گرفت. پرسشنامه دارای سه بخش بود. بخش اول سؤالات مربوط به اطلاعات دموگرافیک (جنسیت، سن، وضعیت تاهل، مقطع تحصیلی، میزان تحصیلات پدر و مادر) بود. بخش دوم سؤالات مربوط به رفتار زیست محیطی برگرفته از پرسشنامه استاندارد رفتار زیست محیطی بود که آلفای کرونباخ پرسشنامه بر اساس مطالعه میرفردی و همکاران ۰/۷۴ (۲) گزارش شده است و دارای ۱۴ سوال در دو قسمت مصرف انرژی و مصرف بهینه و استانداردها می‌باشد. پاسخ‌ها در ۵ طیف خیلی کم (نمره ۱)، کم (نمره ۲)، متوسط (نمره ۳)، زیاد (نمره ۴) و خیلی زیاد (نمره ۵) تعریف شد. حداقل و حداکثر نمره در این بخش به ترتیب صفر و ۷۰ خواهد بود. بخش سوم سؤالات مربوط به سلامت معنوی برگرفته از پرسشنامه سلامت معنوی از دیدگاه اسلام بود که آلفای کرونباخ پرسشنامه بر اساس مطالعه سایه میری و همکاران برای همه عامل‌های سلامت معنوی بر اساس اسلام بیشتر از ۰/۸۵ بود (۱۳). این پرسشنامه شامل ۲۰ سوال در ۴ بخش نظام اعتقادی، نظام فکری، نظام اخلاقی و سبک زندگی است. پاسخ سؤالات بصورت طیف لیکرت ۶ گزینه‌ای از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم دسته‌بندی می‌شود. در عبارات با فعل مثبت پاسخ‌های "کاملاً موافقم" نمره ۶ و پاسخ‌های "کاملاً مخالفم" نمره ۱ را می‌گیرند و در عبارات با فعل منفی پاسخ‌های "کاملاً موافقم" نمره ۱ و پاسخ‌های "کاملاً مخالفم" نمره ۶ را می‌گیرند. در پایان، سلامت معنوی افراد از مجموع نمرات به دست می‌آید و به سه دسته سلامت معنوی در حد پایین (۴۰-۲۰)، سلامت معنوی در حد متوسط (۹۹-۴۱) و سلامت معنوی در حد بالا (۱۲۰-۱۰۰) تقسیم‌بندی می‌شود. توزیع درصدی و فراوانی پاسخگویان در مقوله رفتار زیست محیطی کم، متوسط و زیاد، بر مبنای فرمول میانگین به اضافه و منهای انحراف معیار صورت گرفته است (۲).

تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها

از نرم‌افزار R نسخه ۴.۴.۱ جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد. متغیرهای کمی با آمار توصیفی گزارش شدند. ارتباط بین متغیرهای دموگرافیک و نمره سلامت معنوی و رفتار زیست محیطی با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون یا اسپیرمن و معناداری اختلاف میانگین متغیرها با آزمون ANOVA و کروسکال والیس بررسی شد. بررسی نرمال بودن داده‌ها با آزمون آماری کولموگروف اسمیرنف انجام شد. در کلیه آزمون‌های استفاده شده سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-08]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.550]

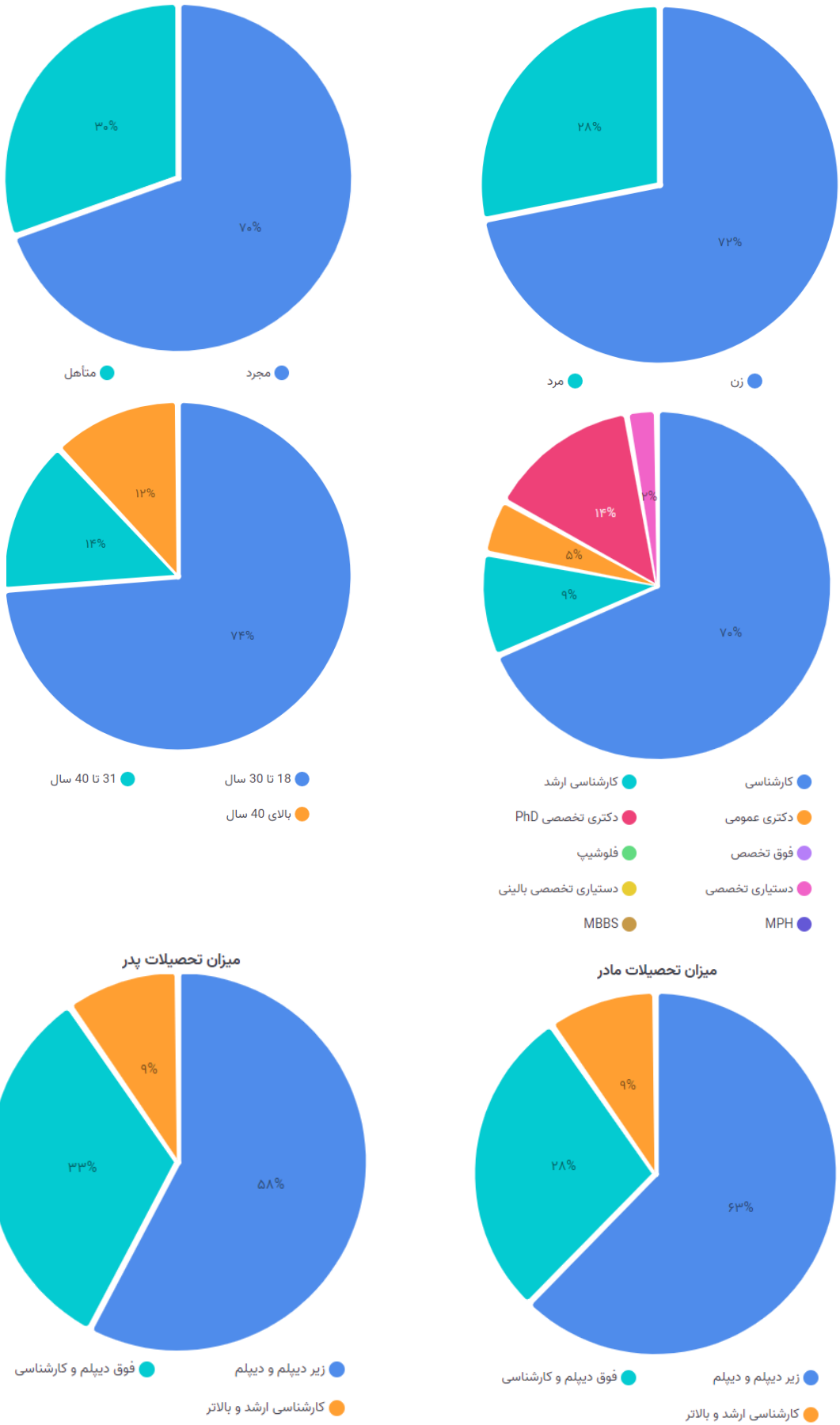

شکل-۱. توزیع فراوانی متغیرهای دموگرافیک دانشجویان شرکت کننده در مطالعه

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-08]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.550]

نتایج

توزیع فراوانی متغیرهای دموگرافیک دانشجویان شرکت‌کننده در مطالعه در شکل ۱ نمایش داده شده است. میانگین و درصد نمره کسب شده رفتار زیست محیطی بین دانشجویان مشارکت‌کننده در طرح در جدول ۱ گزارش شده است. میانگین نمره کسب شده سلامت معنوی در بین دانشجویان مشارکت کننده در طرح در جدول ۲ گزارش شده است. ضرایب همبستگی بین سن، میانگین نمره رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی از دیدگاه شرکت‌کنندگان در مطالعه در جدول ۳ گزارش شده است. تفاوت بین میانگین نمره رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی بر حسب وضعیت جنسیت و تاهل در

جدول-۱. میانگین نمره کسب شده رفتار زیست محیطی به تفکیک مصرف انرژی و مصرف بهینه و استانداردها

عوامل مرتبط با رفتار زیست محیطی	شماره سوال	فراوانی (٪) خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	انحراف معیار ± میانگین نمره بین ۱ تا ۵	*P
مصرف انرژی	۱	۴۶/۵۰	۲۷/۹۰	۲۵/۵۰	۰	۰	۴/۰ ± ۲۱/۸۳	۳/۹۵ ±۱/۰۴
	۲	۳۲/۵۰	۲۷/۹۰	۳۲/۵۰	۴/۶۰	۲/۳۰	۳/۱ ± ۸۴/۰۲	
	۳	۲۳/۲۰	۱۳/۹۰	۳۷/۲۰	۱۶/۲۰	۹/۳۰	۳/۱ ± ۲۶/۲۶	
	۴	۴۴/۱۰	۳۷/۲۰	۱۳/۹۰	۴/۶۰	۰	۴/۰ ± ۲۱/۸۴	
	۵	۴۶/۵۰	۳۲/۵۰	۱۳/۹۰	۶/۹۰	۰	۴/۰ ± ۱۹/۹۳	
	۶	۲۳/۲۰	۳۹/۵۰	۲۷/۹۰	۹/۳۰	۰	۳/۰ ± ۷۷/۹۲	
	۷	۵۱/۱۰	۳۰/۲۰	۹/۳۰	۴/۶۰	۴/۶۰	۴/۱ ± ۱۹/۱۰	
مصرف بهینه و استانداردها	۱	۱۳/۹۰	۲۷/۹۰	۳۷/۲۰	۱۸/۶۰	۲/۳۰	۳/۱ ± ۳۳/۰۲	۳/۱±۱۲/۲۹ ۰/۰۸
	۲	۹/۳۰	۳۰/۲۰	۳۴/۸۰	۲۰/۹۰	۴/۶۰	۳/۱ ± ۱۹/۰۳	
	۳	۱۱/۶۰	۱۳/۹۰	۱۸/۶۰	۲۵/۵۰	۳۰/۲۰	۲/۱ ± ۵۱/۳۷	
	۴	۶/۹۰	۱۸/۶۰	۲۰/۹۰	۲۳/۲۰	۳۰/۲۰	۲/۱ ± ۴۹/۳۰	
	۵	۲۷/۹۰	۳۲/۵۰	۳۰/۲۰	۴/۶۰	۴/۶۰	۳/۱ ± ۷۴/۰۷	
	۶	۳۴/۸۰	۳۲/۴۰	۱۶/۲۰	۶/۹۰	۹/۳۰	۳/۱ ± ۷۷/۲۷	
	۷	۱۱/۶۰	۶/۹۰	۴۶/۵۰	۲۳/۲۰	۱۱/۶۰	۲/۱ ± ۸۴/۱۱	

* در ستون *P*-value اختلاف میانگین نمره سوالات در دو بخش مقایسه شده است.

جدول-۲. میانگین نمره کسب شده سلامت معنوی به تفکیک بخش‌های مختلف

بخش‌های مختلف سلامت معنوی	شماره سوال	فراوانی (٪) کاملاً مخالفم	مخالفم	نسبتاً مخالفم	نسبتاً موافقم	موافقم	کاملاً موافقم	انحراف معیار ± میانگین نمره بین ۱ تا ۶	*P*
نظام اعتقادی	۱	۴/۶۰	۰	۰	۰	۱۸/۶۰	۷۶/۷۰	۵/۱ ± ۳۵/۲۵	رفرنس
	۲	۶/۹۰	۰	۰	۹/۳۰	۱۳/۹۰	۶۹/۷۰		
	۳	۴/۶۰	۰	۰	۱۳/۹۰	۱۶/۲۰	۶۵/۱۰		
	۴	۴/۶۰	۲/۳۰	۲/۳۰	۱۱/۶۰	۱۸/۶۰	۶۰/۴۰		
نظام فکری	۵	۶/۹۰	۲/۳۰	۰	۶/۹۰	۳۷/۲۰	۴۶/۵۰	۵/۶ ± ۱/۲۱	۰/۰۰۱
	۶	۴/۶۰	۰	۰	۱۳/۹۰	۲۷/۹۰	۵۳/۴۰		
	۷	۲/۳۰	۴/۶۰	۲/۳۰	۲۷/۹۰	۲۰/۹۰	۴۱/۸۰		
	۸	۰	۲/۳۰	۲/۳۰	۲۳/۲۰	۲۳/۲۰	۴۸/۸۰		
	۹	۴/۶۰	۰	۰	۲۳/۲۰	۲۷/۹۰	۴۴/۱۰		
نظام اخلاقی	۱۰	۴/۶۰	۰	۴/۶۰	۱۶/۲۰	۳۰/۲۰	۴۴/۱۰	۴/۷ ± ۱/۵۵	<۰/۰۰۱
	۱۱	۴/۶۰	۰	۲/۳۰	۱۶/۲۰	۲۷/۹۰	۴۸/۸۰		
	۱۲	۰	۰	۰	۱۸/۶۰	۳۷/۲۰	۴۴/۱۰		
	۱۳	۴/۶۰	۰	۰	۱۱/۶۰	۳۹/۵۰	۴۴/۱۰		
	۱۴	۲۳/۲۰	۲۰/۹۰	۶/۹۰	۹/۳۰	۱۶/۲۰	۲۳/۲۰		
	۱۵	۲۵/۵۰	۲۰/۹۰	۱۶/۲۰	۱۱/۶۰	۱۱/۶۰	۱۳/۹۰		
سبک زندگی	۱۶	۲۵/۵۰	۱۸/۶۰	۱۱/۶۰	۱۶/۲۰	۱۳/۹۰	۱۳/۹۰	۴/۵ ± ۱/۶۵	۰/۰۰۱
	۱۷	۴/۶۰	۰	۰	۱۶/۲۰	۲۰/۹۰	۵۸/۱۰		
	۱۸	۱۳/۹۰	۱۶/۲۰	۱۳/۹۰	۱۳/۹۰	۲۵/۵۰	۱۶/۲۰		
	۱۹	۴/۶۰	۲/۳۰	۲/۳۰	۹/۳۰	۳۷/۲۰	۴۴/۱۰		
	۲۰	۴/۶۰	۰	۰	۱۸/۶۰	۳۰/۲۰	۴۶/۵۰		

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-08]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.550]

جدول ۴ گزارش شده است. تفاوت بین میانگین نمره رفتار زیست‌محیطی و سلامت معنوی برحسب مقطع تحصیلی دانشجویان مشارکت کننده در جدول ۵ نشان داده است. تفاوت بین میانگین نمره رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی برحسب وضعیت تحصیلات والدین در جدول ۶ گزارش شده است. توصیفی از وضعیت رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی شرکت‌کنندگان در مطالعه در جدول ۷ آورده شده است.

جدول-۳. تعیین همبستگی بین سن، میانگین نمره رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی از دیدگاه شرکت‌کنندگان در مطالعه

	سن	مصرف انرژی	مصرف بهینه و استانداردها	نمره کل رفتار زیست محیطی	نظام اعتقادی	نظام فکری	نظام اخلاقی	سبک زندگی	نمره کل سلامت معنوی
سن	۱								
مصرف انرژی	*۰/۳۰	۱							
مصرف بهینه و استانداردها	۰/۳۰	*۰/۳۶	۱						
نمره کل رفتار زیست محیطی	*۰/۳۶	*۰/۸۳	*۰/۸۲	۱					
نظام اعتقادی	*۰/۲۲	−۰/۱۹	۰/۲۲	۰/۰۲	۱				
نظام فکری	۰/۳۵	−۰/۰۸	۰/۳۸	۰/۱۸	*۰/۶۵	۱			
نظام اخلاقی	*۰/۵۲	۰/۱۲	۰/۴۰	۰/۳۱	*۰/۶۳	*۰/۷۳	۱		
سبک زندگی	۰/۳۸	−۰/۱۴	*۰/۳۸	*۰/۱۴	۰/۷۰	۰/۶۵	۰/۷۸	۱	
نمره کل سلامت معنوی	۰/۴۲	−۰/۰۸	۰/۴۰	*۰/۱۹	*۰/۸۴	*۰/۸۷	*۰/۹۰	*۰/۹۰	۱

*سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵

جدول-۴. تفاوت بین میانگین نمره رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی برحسب وضعیت جنسیت و تاهل

نمره ابعاد و کل	مرد	زن	P	مجرد	متأهل	P
	انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین		انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین	
مصرف انرژی	۲۸/۶۷± ۴/۸۵	۲۷/۰۳± ۵/۲۱	۰/۴۲	۲۶/۸۰ ± ۵/۱۱	۲۹/۶۲ ± ۴/۴۱	۰/۰۹
مصرف بهینه و استانداردها	۲۲/۷۵± ۵/۸۹	۲۱/۳۸± ۴/۷۱	۰/۴۷	۲۱/۴۷ ±۴/۸۲	۲۲/۷۷ ± ۵/۲۹	۰/۴۳
نمره کل رفتار زیست محیطی	۵۱/۴۲± ۸/۵۶	۴۸/۴۱± ۸ /۲۵	۰/۳۵	۴۸/۲۷ ± ۸/۱۲	۵۲/۳۸ ± ۸/۰۴	۰/۱۳
نظام اعتقادی	۲۰/۰۸± ۵/۶۶	۲۱/۹۴± ۳/۸۸	۰/۲۳	۲۰/۷۷ ± ۵/۰۲	۲۲/۹۲ ± ۲/۲۹	۰/۱۵
نظام فکری	۲۵/۵۰± ۴/۸۷	۲۵/۱۹± ۴/۷۷	۰/۸۵	۲۴/۳۰ ±۴/۸۲	۲۷/۶۰ ± ۳/۸۲	*۰/۰۳
نظام اخلاقی	۲۷/۳۳± ۵/۵۳	۲۸/۲۶± ۴ /۴۶	۰/۵۷	۲۷/۰۳ ± ۴/۵۳	۳۰/۱۸ ± ۴/۶۰	*۰/۰۴
سبک زندگی	۲۱/۲۵± ۵/۵۸	۲۳/۰۰± ۴/۸۴	۰/۳۱	۲۱/۶۷± ۵/۲۴	۲۴/۴۳± ۴/۱۴	۰/۱
نمره کل سلامت معنوی	۹۴/۱۷± ۱۹/۵۸	۹۸/۳۹± ۱۵/۵۰	۰/۴۶	۹۳/۷۷± ۱۷/۲۳	۱۰۵/۱۵± ۱۲/۵۳	*۰/۰۳

*سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵

جدول-۵. تفاوت بین میانگین نمره رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی برحسب مقطع تحصیلی دانشجویان مشارکت‌کننده

نمره ابعاد و کل	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری عمومی	دکتری تخصصی	دستیاری تخصصی	P
	انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین	
مصرف انرژی	۲۶/۶۶ ± ۵/۶۶	۳۱/۲۵± ۴/۵۰	۲۷/۵۰± ۷/۷۸	۲۹/۵۰± ۳/۲۷	۳۴	۰/۰۶
مصرف بهینه و استانداردها	۲۱/۷۷ ±۴/۷۴	۲۲/۲۵± ۵/۱۲	۱۵/۰۰± ۲/۸۳	۲۴/۸۳± ۵/۱۲	۱۹	۰/۶۸
نمره کل رفتار زیست محیطی	۴۸/۳۷± ۸/۶۶	۵۳/۵۰± ۵/۸۰	۴۲/۵۰± ۴/۹۵	۵۴/۳۳± ۶/۰۹	۵۳	۰/۱۷
نظام اعتقادی	۲۱/۶۰ ± ۳/۹۲	۲۳/۵۰± ۱/۰۰	۱۱/۵۰± ۱۰/۶۱	۲۲/۰۰± ۳/۱۶	۲۶	۰/۷۷
نظام فکری	۲۵/۰۰ ±۴/۶۶	۲۴/۷۵± ۴/۱۲	۱۹/۵۰± ۶/۳۶	۲۸/۱۷± ۴/۰۲	۳۰	۰/۲۲
نظام اخلاقی	۲۷/۷۰± ۴/۳۲	۲۷/۷۵± ۳/۷۷	۲۱/۰۰± ۴/۲۴	۳۱/۵۰± ۵/۶۱	۳۱	۰/۲۲
سبک زندگی	۲۲/۲۷± ۴/۷۰	۲۳/۵۰± ۳/۷۹	۱۴/۰۰± ۵/۶۶	۲۶/۰۰± ۵/۱۸	۲۲	۰/۴۴
نمره کل سلامت معنوی	۹۶/۵۷± ۱۴/۹۵	۹۹/۵۰± ۱۱/۰۹	۶۶/۰۰± ۲۶/۸۷	۱۰۷/۶۷± ۱۶/۷۰	۱۰۷	۰/۴۰

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-08]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.550]

جدول-۶. تفاوت بین میانگین نمره رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی برحسب وضعیت تحصیلات والدین

نمره ابعاد و کل	تحصیلات مادر				تحصیلات پدر			
	زیردیپلم و دیپلم	فوق دیپلم و کارشناسی	کارشناسی ارشد و بالاتر	*P*	زیردیپلم و دیپلم	فوق دیپلم و کارشناسی	کارشناسی ارشد و بالاتر	*P*
	انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین		انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین	انحراف معیار ± میانگین	
مصرف انرژی	۲۷/۵۹ ± ۵/۲۶	۲۷/۱۷ ± ۴/۸۲	۲۹/۵۰ ± ۴/۸۰	۰/۶۸	۲۷/۹۲ ± ۴/۳۶	۲۶/۷۱ ± ۶/۲۱	۲۹/۲۵ ± ۵/۱۹	۰/۹۹
مصرف بهینه و استانداردها	۲۲/۱۵ ± ۴/۹۴	۲۲/۲۳ ± ۵/۳۸	۱۸/۵۰ ± ۲/۹۰	۰/۳۳	۲۲/۴۸ ± ۴/۵۶	۲۱/۵۰ ± ۵/۹۱	۱۹/۱۵ ± ۳/۴۰	۰/۲۳
نمره کل رفتار زیست محیطی	۴۹/۷۴ ± ۸/۰۷	۴۹/۵۰ ± ۹/۷۱	۴۸/۰۰ ± ۵/۷۲	۰/۷۴	۵۰/۴۰ ± ۷/۳۷	۴۸/۲۱ ± ۱۰/۲۲	۴۸/۵۰ ± ۵/۲۲	۰/۴۷
نظام اعتقادی	۲۲/۰۴ ± ۴/۰۳	۲۱/۸۳ ± ۲/۴۴	۱۶/۰۰± ۸/۵۰	*۰/۰۴	۲۲/۷۲ ± ۲/۰۹	۲۰/۲۱ ± ۵/۱۰	۱۷/۵۰ ± ۹/۴۳	*۰/۰۱
نظام فکری	۲۶/۰۰ ± ۴/۸۲	۲۵/۴۲ ± ۳/۶۸	۲۰/۰۰± ۴/۷۰	*۰/۰۴	۲۶/۲۴ ± ۴/۷۰	۲۴/۲۱ ± ۴/۲۱	۲۳/۰۰ ± ۶/۴۸	۰/۱۰
نظام اخلاقی	۲۹/۱۹ ± ۴/۵۶	۲۶/۸۳ ± ۳/۸۸	۲۳/۵۰ ± ۵/۸۰	*۰/۰۱	۲۹/۴۰ ± ۴/۲۰	۲۶/۰۷ ± ۴/۶۰	۲۶/۰۰ ± ۶/۴۸	*۰/۰۳
سبک زندگی	۲۴/۰۷ ± ۴/۴۷	۲۰/۸۳ ± ۴/۲۰	۱۷/۰۰ ± ۶/۷۸	*۰/۰۰۲	۲۴/۲۸ ± ۴/۱۸	۲۰/۱۴ ± ۳/۵۶	۱۹/۷۵ ± ۹/۵۶	*۰/۰۱
نمره کل سلامت معنوی	۱۰۱/۳۰ ± ۱۵/۳۹	۹۴/۹۲ ± ۱۱/۸۳	۷۶/۵۰ ± ۲۴/۲۸	*۰/۰۰۶	۱۰۲/۶۴ ± ۱۲/۳۷	۹۰/۶۴ ± ۱۶/۰۲	۸۶/۲۵ ± ۳۰/۹۳	*۰/۰۱

*سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵

جدول-۷. توصیفی از وضعیت رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی شرکت‌کنندگان در مطالعه

	میانگین نمره کل مشارکت‌کنندگان		میانگین نمره کل مشارکت‌کنندگان
مصرف انرژی	۲۷/۶۵±۵/۰۳	نظام اعتقادی	۲۱/۴۲±۴/۴۶
مصرف بهینه و استانداردها	۲۱/۸۶±۴/۹۴	نظام فکری	۲۵/۲۸±۴/۷۴
کل رفتار زیست محیطی	۴۹/۵۱±۸/۲۲	نظام اخلاقی	۲۸/۰۰±۴/۷۴
وضعیت رفتار زیست محیطی	درصد	سبک زندگی	۲۲/۵۱±۵/۰۵
رفتار زیست محیطی ضعیف	۱۲	نمره کل سلامت معنوی	۹۷/۲۱±۱۶/۷۰
رفتار زیست محیطی متوسط	۸۰	وضعیت سلامت معنوی	درصد
		سلامت معنوی در حد پایین	۰
رفتار زیست محیطی مناسب	۸	سلامت معنوی در حد متوسط	۵۱
		سلامت معنوی در حد بالا	۴۹

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-08]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.550]

بحث

هدف از این مطالعه بررسی ارتباط بین سلامت معنوی و رفتار زیست محیطی در بین ۹۰ نفر از دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمان در رشته‌ها و مقاطع مختلف در سال ۱۴۰۳ بود که اطلاعات توسط پرسشنامه‌های الکترونیکی سلامت معنوی از دیدگاه اسلام در چهار بُعد نظام اعتقادی، فکری، اخلاقی و سبک زندگی و پرسشنامه رفتار زیست محیطی در دو بُعد مصرف انرژی و مصرف بهینه و استانداردها جمع‌آوری شد.

براساس توزیع فراوانی متغیرهای دموگرافیک دانشجویان شرکت‌کننده در مطالعه در شکل ۱، اغلب دانشجویان شرکت‌کننده در مطالعه زن (۷۰٪)، مجرد (۷۰٪)، ۱۸ تا ۳۰ ساله (۷۴٪)، دانشجوی مقطع کارشناسی (۷۰٪) بودند. در حدود ۶۰٪ از دانشجویان تحصیلات پدر و مادر خود را زیر دیپلم و دیپلم اعلام کردند. همچنین میانگین و درصد نمره کسب شده رفتار زیست محیطی بین دانشجویان مشارکت کننده در طرح در جدول ۱ نشان می‌دهد که در بخش انرژی با ۷ سؤال، بیشترین درصد فراوانی برای موافقت خیلی زیاد مربوط به سؤال شماره ۷ "چه اندازه بخاری اتاق‌هایی را که لازم نیست گرم باشد، خاموش می کنید؟" به میزان ٪۵۱ و بیشترین درصد فراوانی برای موافقت خیلی کم مربوط به سؤال شماره ۳ "تا چه اندازه هنگام حمام، دوش آب را زمانی که نیاز ندارید، می بندید؟" به میزان ۹٪ بود. میانگین نمره برای سؤالات بخش انرژی بین ۳ تا ۴/۱ و با میانگین کلی ۹۵/۰۴ ± ۳/۱ به دست آمد.

در بخش مصرف بهینه و استانداردها با ۷ سؤال، بیشترین درصد فراوانی برای موافقت خیلی زیاد مربوط به سؤال شماره ۶ "تا چه اندازه از بطری‌های شیشه‌ای دوباره استفاده می کنید؟" به میزان ۳۰٪ و بیشترین درصد فراوانی برای موافقت خیلی کم مربوط به سؤالات شماره ۳ و ۴ "تا چه اندازه زباله‌های خود را تفکیک و مواد بازیافتی را جدا می کنید؟" و "تا چه اندازه هنگام گردش در محیط طبیعی از شاخ و برگ درختان و بوته‌ها برای پخت و پز و گرما استفاده می‌کنید؟" به میزان ۳۰٪ بود. از نتایج این بخش می‌توان نتیجه‌گیری کرد که تفکیک زباله در بین دانشجویان به درستی انجام نمی‌شود و در این بخش نیاز به فرهنگ‌سازی و آموزش بیشتر است و فراهم ساختن شرایط مناسب برای انجام تفکیک اعم از تعبیه ظرف‌های مخصوص زباله‌های خشک و تر با حجم مناسب می‌باشد. میانگین نمره برای سؤالات این بخش بین ۲/۱ تا ۳/۱ و با میانگین کلی ۱۲/۳۰ ± ۳/۱ به دست آمد. بین میانگین نمره کسب شده در دو بخش مربوط به رفتار زیست محیطی اختلاف معناداری مشاهده نشد ($P = ۰/۰۸$).

در جدول ۲، میانگین نمره کسب شده سلامت معنوی در بین دانشجویان مشارکت کننده در طرح نشان می‌دهد که در ۴ بُعد نظام اعتقادی، فکری، اخلاقی و سبک زندگی کمترین و بیشترین میانگین نمره کسب شده به ترتیب مربوط به نظام اخلاقی (۷/۵۵ ± ۴/۱) و سبک زندگی (۵/۶۵ ± ۴/۱)، و نظام اعتقادی (۱/۲۵ ± ۵/۳۵) است و اختلاف معناداری بین میانگین نمره کسب شده در سه بُعد نظام فکری اخلاقی و سبک زندگی با نظام اعتقادی وجود دارد ($P = ۰/۰۰۱$). در بخش نظام اعتقادی با ۴ سؤال، بیشترین درصد فراوانی برای موافقت کامل مربوط به سؤال شماره ۱ "جهان هستی و آفرینش دارای مبدأ مطلق به نام خدا است." به میزان ٪۷۷ و بیشترین درصد فراوانی برای مخالفت کامل مربوط به سؤال شماره ۲ "معتقدم خداوند غیر قابل تجسم است و به من و زندگی روزانه ام توجه دارد." به میزان ۷٪ بود. میانگین نمره کل سؤالات این بخش ۱/۲۵ ± ۵/۳۵ به دست آمد. در بخش نظام فکری با ۵ سؤال، بیشترین درصد فراوانی برای موافقت کامل مربوط به سؤال شماره ۶ "اندیشیدن به اسرار خود و نظام آفرینش نتیجه‌اش دستیابی به یک نظم فکری هدفمند، پویا و با ضمانت است." به میزان ٪۵۳ و بیشترین درصد فراوانی برای مخالفت کامل مربوط به سؤال شماره ۵ "هنگامی زندگی بی معنا می‌شود که انسان با خالق خویش در ارتباط نباشد." به میزان ۷٪ بود. میانگین نمره کل سؤالات این بخش ۶/۲۱ ± ۵/۱۰ به‌دست آمد. در بخش نظام اخلاقی با ۶ سؤال، بیشترین درصد فراوانی برای موافقت کامل مربوط به سؤال شماره ۱۱ "معقولیت زندگی، در گرو رعایت بایدها و نبایدهایی است که حدود ارزشمندی زندگی فرد را معین می‌کنند." به میزان ۴۸٪ و بیشترین درصد فراوانی برای مخالفت کامل مربوط به سؤال شماره ۱۵ "نسبت به مسیر زندگی که پیش رو دارم، احساس خوبی ندارم." به میزان ۲۵٪ بود. قابل ذکر است که سوال ۱۵ با فعل منفی می باشد و مخالفت کامل همپایه موافقت کامل است. میانگین نمره کل سؤالات این بخش ۷/۵۵ ± ۴/۱۰ به دست آمد. در بخش سبک زندگی با ۵ سؤال، بیشترین درصد فراوانی برای موافقت کامل مربوط به سؤال شماره ۱۷ "وقتی که رابطه‌ای صمیمی و نزدیک با خداوند دارم، احساس کمال و ارزشمندی می‌کنم." به میزان ۵۸٪ و بیشترین درصد فراوانی برای مخالفت کامل مربوط به سؤال شماره ۱۶ "سبک زندگی اصیل انسانی که منجر به تکامل و سعادت او می‌شود را صرفاً برگرفته از نگرش توحیدی نمی‌دانم." به میزان ۲۵٪ بود. قابل ذکر است که سوال ۱۶ با فعل منفی می‌باشد و مخالفت کامل همپایه موافقت کامل است. میانگین نمره کل سؤالات این بخش ۵/۶۵ ± ۴/۱۰ به دست آمد. به عنوان نتیجه کلی در این بخش می‌توان بیان کرد که بالاترین درصد موافقت کامل مربوط به سؤال شماره ۱ "جهان هستی و آفرینش دارای مبدأ مطلق به نام خدا است" بود، بنابراین دانشجویان مشارکت کننده در بخش توحید نظری و اعتقاد به خداوند به عنوان مبدأ مطلق بیشترین نظر موافق را نسبت به سایر سؤالات در ۴ بُعد سلامت معنوی داشتند، لذا دانشجویان از سطح اعتقادی خوبی در زمینه توحید نظری دارا بودند. در مطالعه بررسی سلامت معنوی دانشجویان پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی کرمان توسط رحیمی و همکاران در سال ۱۳۹۱ سلامت معنوی دانشجویان مورد

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-08]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.550]

بررسی در حد متوسط قرار داشت. همچنین از میان متغیرهای سن، جنس، وضعیت تأهل، سال تحصیلی، متغیر جنس با میانگین نمره سلامت معنوی ارتباط آماری معناداری را نشان داده است (۱۴).

به طور کلی براساس ضرایب همبستگی بین سن، میانگین نمره رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی از دیدگاه شرکت‌کنندگان در مطالعه در جدول ۳ می توان نتیجه گرفت که بین سن با مصرف انرژی و نمره کل رفتار زیست محیطی رابطه مثبت معناداری وجود دارد، به این مفهوم که با افزایش سن در بازه مورد مطالعه نمره دو بعد رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی نیز به طور معناداری افزایش می یابد و مشارکت کنندگان در جنبه مصرف انرژی و کل رفتار زیست محیطی عملکرد بهتری از خود نشان می‌دهند.

در بخش ارتباط بین سن و ابعاد سلامت معنوی، بین سن با نظام اعتقادی و اخلاقی رابطه مثبت و معناداری به دست آمد و می‌توان اینگونه تفسیر کرد که با افزایش سن، جامعه مورد مطالعه در دو بخش نظام اعتقادی و اخلاقی به طور معناداری نمره بالاتری کسب کردند. همچنین با افزایش سن، جامعه مورد مطالعه نمره بیشتری در بخش‌های نظام فکری و سبک زندگی به دست آوردند اما از نظر آماری معنادار نبود.

در بخش ارتباط بین نمره کل رفتار زیست محیطی و مصرف انرژی و مصرف بهینه و استانداردها نیز بین مصرف انرژی با مصرف بهینه و استانداردها ارتباط مثبت معناداری مشاهده شد به گونه‌ای که با افزایش نمره بخش مصرف انرژی، نمره بخش مصرف بهینه و استانداردها نیز افزایش یافته بود. همچنین بین دو بخش مصرف انرژی و مصرف بهینه و استانداردها با رفتار زیست محیطی نیز ارتباط مثبت معناداری مشاهده شد که به دلیل اینکه نمره کل رفتار زیست محیطی متشکل از نمرات دو بخش مذکور است بنابراین افزایش نمره در یک از دو بخش می‌تواند منجر به افزایش نمره رفتار زیست محیطی گردد. لذا با تقویت رفتار صحیح در بخش مصرف انرژی و مصرف بهینه و استانداردها از طرق مختلف از جمله آموزش به ویژه در مدارس و مهدکودک‌ها، فرهنگ‌سازی مناسب از طریق رسانه‌های جمعی و فضای مجازی می‌توان رفتار زیست محیطی را تقویت نمود.

در بخش ارتباط بین ابعاد سلامت معنوی با یکدیگر، بین نمره نظام اعتقادی با نظام فکری و اخلاقی، و نظام فکری با اخلاقی ارتباط مثبت معناداری به‌دست آمد. همچنین بین نمره نظام اعتقادی، فکری و اخلاقی با سبک زندگی ارتباط مثبتی به دست آمد که در این مطالعه از نظر آماری معنادار نبود. بنابراین تقویت هر یک از نظام‌های اعتقادی، فکری و اخلاقی می‌تواند منجر به تقویت نظام‌های دیگر شود. از سوی دیگر بین نمره کل سلامت معنوی با نظام اعتقادی، نظام فکری و اخلاقی و سبک زندگی نیز رابطه مثبت معنادار به دست آمد که به دلیل اینکه نمره کل سلامت معنوی متشکل از نمرات ابعاد مذکور است. بنابراین تقویت یک از چهار بُعد می‌تواند منجر به بهبود وضعیت سلامت معنوی افراد گردد.

در ارتباط سنجی بین رفتار زیست محیطی با سلامت معنوی، بین نمره کل رفتار زیست محیطی و نمره کل سلامت معنوی ارتباط مثبت معنادار به دست آمد. بنابراین می‌توان اظهار کرد که تقویت سلامت معنوی از طریق تقویت باورهای مذهبی از جمله قناعت، صرفه جویی و امانتدار بودن نسبت به مواهب خدادادی می‌تواند منجر به اصلاح رفتار زیست محیطی در افراد شود. همچنین بین نمره سبک زندگی با مصرف بهینه و استانداردها و رفتار زیست محیطی نیز ارتباط آماری مثبت معنادار به دست آمد. در مطالعه موحد و همکاران در سلامت معنوی و رفتار زیست محیطی جوانان شهر شیراز همسو با نتایج مطالعه حاضر یافته‌ها حاکی از رابطه مثبت ($r = ۰/۳۹۲$) و معنادار بین سلامت معنوی (با دو بُعد سلامت وجودی و سلامت مذهبی) با رفتار زیست محیطی بود. هر چه سلامت معنوی جوانان افزایش یابد، به همان نسبت رفتار زیست محیطی (رفتار مسئولانه) در جوانان بیشتر می‌شود. از بین متغیرهای زمینه‌ای و جمعیتی نیز، میزان تحصیلات، میزان تحصیلات پدر، میزان تحصیلات مادر، طبقه اجتماعی و جنسیت، رابطه معناداری با رفتار زیست محیطی داشتند (۴).

میانگین نمره رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی برحسب وضعیت جنسیت و تاهل در جدول ۴ مقایسه شده است. بر اساس نتایج به دست آمده میانگین نمره مصرف انرژی، مصرف بهینه واستانداردها و نمره کل رفتار زیست محیطی در دانشجویان مرد و متأهل بیش از دانشجویان زن و مجرد بود که این تفاوت غیرمعنادار بود. در مطالعه موحد و همکاران در سلامت معنوی و رفتار زیست محیطی جوانان شهر شیراز، از بین متغیرهای زمینه‌ای، میزان تحصیلات جوانان مشارکت کننده در مطالعه، میزان تحصیلات پدر، میزان تحصیلات مادر، طبقه اجتماعی و جنسیت، رابطه معناداری با رفتار زیست محیطی داشتند (۴). در بخش سلامت معنوی، میانگین نمره نظام اعتقادی، اخلاقی، سبک زندگی و نمره کل سلامت معنوی به طور غیرمعناداری در زنان بیش از مردان بود و میانگین نمره در بُعد نظام فکری در هر دو جنسیت تقریباً برابر بود. نمره کل سلامت معنوی و هر چهار بُعد آن در دانشجویان متأهل بیش از دانشجویان مجرد بود که در نظام‌های فکری ($P = ۰/۰۳$)، اخلاقی ($P = ۰/۰۴$) و در نمره کل سلامت معنوی ($P = ۰/۰۳$) اختلاف میانگین معنادار بود.

بر اساس نتایج مقایسه میانگین نمره رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی برحسب مقطع تحصیلی دانشجویان مشارکت کننده در جدول ۵، نمره مصرف انرژی در مقاطع دستیاری تخصصی به طور معناداری بیش از سایر مقاطع بود ($P = ۰/۰۶$). میانگین نمرات مصرف بهینه و استانداردها و نمره کل رفتار زیست محیطی در مقطع دکتری تخصصی، به طور غیرمعنادار بیش از سایر مقاطع بود. حداقل نمره در بُعد مصرف انرژی مربوط به دانشجویان کارشناسی و در بُعد مصرف بهینه و استانداردها و رفتار زیست محیطی مربوط به دانشجویان دکتری عمومی بود. در بررسی رابطه

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-08]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.550]

هویت ملی و رفتار زیست محیطی در بین دانشجویان رشته‌های علوم انسانی دانشگاه شیراز توسط میرفردی و همکاران مشخص شد که بین رفتار زیست محیطی در مقاطع مختلف تحصیلی تفاوت معناداری وجود دارد به‌گونه‌ای که با افزایش سطح مقطع تحصیلی نمره رفتار زیست محیطی افزایش یافته و به عبارتی رفتار زیست محیطی مسئولانه‌تری از دانشجویان بروز پیدا کرده است (۱). در مطالعه حاضر ابعاد نظام اعتقادی و نظام فکری در مقطع دستیاری تخصصی، نظام اخلاقی در مقاطع دکتری تخصصی و دستیاری تخصصی، سبک زندگی در مقطع دکتری تخصصی و نمره کل سلامت معنوی در مقاطع دکتری تخصصی و دستیاری تخصصی بیش از سایر مقاطع بود که این اختلاف از نظر آماری معنادار نبود.

در بررسی تفاوت بین میانگین نمره رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی برحسب وضعیت تحصیلات والدین در جدول ۶، نمرات مصرف انرژی در تحصیلات مادر و پدر کارشناسی ارشد و بالاتر، مصرف بهینه و استانداردها و نمره رفتار زیست محیطی در تحصیلات مادر و پدر زیردیپلم و دیپلم بیش از سایر گروه‌ها بود که این اختلاف از نظر آماری معنادار نبود. در بخش سلامت معنوی، نمرات نظام اعتقادی، اخلاقی، سبک زندگی و نمره کل سلامت معنوی به طور معناداری در مشارکت کنندگان با تحصیلات والدین زیردیپلم و دیپلم بیش از سایر گروه‌ها بود. در بُعد نظام فکری میانگین نمره در دانشجویان با تحصیلات مادر زیردیپلم و دیپلم به طور معناداری ($P = ۰/۰۴$) بیش از سایر گروه‌ها بود و در دانشجویان با تحصیلات پدر زیردیپلم و دیپلم به طور غیرمعناداری بیش از سایر گروه‌ها بود.

نتایج بررسی وضعیت رفتار زیست محیطی و سلامت معنوی شرکت‌کنندگان در جدول ۷ نشان می‌دهد که نمره کل رفتار زیست محیطی در جامعه هدف ۸/۲۲ ± ۴۹/۵۱ به دست آمد. بر اساس نمره کل رفتار زیست محیطی دانشجویان مشارکت کننده، ۸۰ درصد آن‌ها دارای رفتار زیست محیطی متوسط، ۱۲ درصد رفتار ضعیف و ۸ درصد دارای رفتار زیست محیطی مناسب بودند. نمره سلامت معنوی در جامعه هدف ۱۶/۷۰ ± ۹۷/۲۱ به دست آمد. بر اساس نمره کل سلامت معنوی دانشجویان مشارکت کننده، ۵۱ درصد آن‌ها دارای سلامت معنوی در حد متوسط و ۴۹ درصد دارای سلامت معنوی در حد بالا بودند. سلامت معنوی در حد پایین در دانشجویان مورد بررسی مشاهده نشد. در مطالعه موحد و همکاران در شهر شیراز، همسو با نتایج مطالعه ما بیشترین درصد جوانان شهر شیراز (۶۲ درصد) دارای رفتار زیست محیطی متوسط بودند. نمره سلامت معنوی در ۷۳ درصد آن‌ها در حد بالا بوده است (۴). در بررسی رابطه هویت ملی و رفتار زیست محیطی در بین دانشجویان رشته‌های علوم انسانی دانشگاه شیراز توسط میرفردی و همکاران، از بین ۴۰۰ دانشجوی مشارکت کننده، همسو با نتایج مطالعه حاضر، بیشترین درصد دانشجویان (۶۰ درصد) دارای رفتار زیست محیطی متوسط بودند. ۳۷ درصد دارای رفتار زیست محیطی مناسب و ۰/۰۲ درصد دارای رفتار زیست محیطی ضعیف بودند (۱). در مطالعه مروری معصوم‌بیگی و همکاران در خصوص نقش تقوا در رعایت و ارتقای اخلاق زیست محیطی از دیدگاه قرآن و احادیث، نفس اماره بالسوء، به عنوان رهنمون کننده انسان به بهره‌برداری نامناسب از محیط‌زیست و رعایت خط‌کشی‌ها، محدودیت‌ها و چراغ قرمزهای دین و یکی از مهمترین عوامل بازدارنده در سبک زندگی اسلامی معرفی شده است. نتیجه تقوا داشتن رعایت اخلاق زیست محیطی و استفاده بهینه از منابع و کاهش اثرات نامطلوب بر محیط زیست است که انسان بدون آن دچار مشکلات اخلاقی می‌شود و پیامد اعمالش تضعیف اخلاق زیست‌محیطی است (۱۵).

نتیجه‌گیری

به طور کلی می‌توان گفت که سلامت معنوی یکی از ابعاد اساسی سلامت و تندرستی و نیروی هماهنگ کننده و مکمل سایر ابعاد سلامت انسان یعنی سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و عاطفی است که شامل اعتقاد به چیزی بزرگتر از خود و هدف قرار دادن ایمان در زندگی است. ارتقای سلامت معنوی در افراد در سلامت روان و رفتارهای اجتماعی مؤثر است و براساس یافته‌های این مطالعه بین وضعیت سلامت معنوی و رفتار زیست محیطی افراد نیز ارتباط مثبت معناداری وجود دارد. بنابراین می‌توان اینگونه تفسیر کرد که انجام هرگونه فعالیت در راستای ارتقای سلامت معنوی می‌تواند منجر به ارتقای رفتار زیست محیطی افراد شود و رفتار آن‌ها را در رابطه با محیط زیست، مصرف انرژی، مصرف بهینه منابع بهبود ببخشد. براساس نتایج مطالعه حاضر نیمی از دانشجویان مورد بررسی دارای وضعیت سلامت معنوی متوسط و نیمی در بالاترین وضعیت سلامت معنوی بودند. همچنین از منظر رفتار زیست محیطی نیز تنها ۱۲ درصد دارای رفتار ضعیف بودند. بنابراین وضعیت سلامت معنوی و رفتار زیست محیطی دانشجویان مورد بررسی در حد مناسبی بود. با برنامه‌ریزی و اجرای فعالیت‌های بهبود دهنده سلامت معنوی می‌توان انتظار داشت که رفتار زیست محیطی ضعیف دانشجویان که درصد کمی داشتند نیز اصلاح گردد. لذا انجام مطالعات آتی در خصوص راهکارهای ارتقای سلامت معنوی و بررسی نتایج آن در بین گروه‌های سنی مختلف پیشنهاد می‌گردد.

تشکر و قدردانی: مقاله ارسالی حاصل طرح تحقیقاتی با کد طرح ۴۰۲۰۰۰۴۱۱ بوده که در تاریخ ۱۴۰۲/۰۷/۲۹ با کد اخلاق IR.KMU.REC.1402.243 در معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی کرمان به تصویب رسیده است. نویسندگان مقاله بدین وسیله از حمایت‌های معنوی معاونت تحقیقات و فناوری و معاونت آموزشی دانشگاه علوم پزشکی کرمان قدردانی می‌نمایند.

تضاد منافع: نویسندگان تصریح می‌کنند که هیچ‌گونه تضاد منافعی در مطالعه حاضر وجود ندارد.

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-08]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.550]

منابع

1. Mirfardi A, Salamatian D. Investigating the relationship between national identity and environmental behavior among students Shiraz University of Humanities. National Studies. 2021;22(4):137-59.
2. Mirfardi A, Haydari A, Damsaz T. Study the effect of responsibility on the environmental behavior by media mediating (Case study: Ahvaz). Environmental Education and Sustainable Development. 2017;6(1):55-68.
3. Dhar N, Chaturvedi SK, Nandan D. Spiritual health, the fourth dimension: a public health perspective. WHO South-East Asia Journal of Public Health. 2013;2(1):3-5.
4. Movahed Majd M, Salamatian D. Spiritual health and the environmental behavior (A survey on of Shiraz youth). Scientific Quarterly of Sociology of Culture and Art. 2021;3(2).
5. Safara M, Ghasemi-Yazdabadi M, Heyrat A, Rezaeinasab A. Reexamining the Influential Components of Spiritual Health in Human Health. Journal of Pizhūhish dar dīn va Salāmat. 2022;8(1):130-46.
6. Farahaninia M, Abbasi M, Givari A, Haghani H. Nursing students' spiritual well-being and their perspectives towards spirituality and spiritual care perspectives. Iran Journal of Nursing. 2006;18(44): 7-14.
7. Hashemy-Kashani G. The Effects of Hope on Spiritual Health from the Perspective of the Quran and the Narrations. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2022;8(1):1-7.
8. Sheivandi Cholicheh K, Abdolmaleki S, Ghalami Z, Nafar Z. Explaining the Resilience Model Based on Purposeful Life and Quality of Relationships Mediated by Spiritual Health in the Face of Stress Conditions Caused by COVID-19. Counseling Culture and Psychotherapy. 2023;14(54):1-34.
9. Karami E, Karami J, Jebraeili H. The relationship between social curiosity and spiritual health with death anxiety in nurses. Iranian Journal of Psychiatric Nursing. 2022;10(1):28-36.
10. Akbari T, Ahmadi S, Javidpour M, Taqavi H. The Mediating Role of Spiritual Health in the Relationship between Emotional Intelligence and Mobile Phone Addiction. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2022;8(1):8-21.
11. Smith J, McSherry W. Spirituality and child development: a concept analysis. Journal of Advanced Nursing. 2004;45(3):307-15.
12. Lin HR, Bauer-Wu SM. Psycho-spiritual well-being in patients with advanced cancer: an integrative review of the literature. Journal of Advanced Nursing. 2003;44(1):69-80.
13. Sayehmiri K, Taghinejad H, Tavan H, Mousavi Moghadam SR, Mohammadi I, Ahmadi Z. Validation study of spiritual health questionnaire from Islamic view. Medical Science Journal of Islamic Azad Univesity-Tehran Medical Branch. 2016;26(2):109-15.
14. Rahimi N, Nouhi E, Nakhaee N. Spiritual health among nursing and midwifery students at kerman university of medical sciences. Hayat. 2013;19(4): 74-81.
15. Masoumbeigi H, Malek-Mohammadi N, Najjarzadegan F. Role of Piety in Compliance and Improvement Environmental Ethics from the Perspective of the Qur'an and Hadiths. Journal of Spiritual Health. 2024;3(2):400-15.

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-08]

[DOI: 10.30491/JSH.3.4.550]